

אזרחות יחידת לימוד שלישית

עקרונות הדמוקרטיה

מה תלמד ביחידת לימוד זו?

דמוקרטיה ועקרונות הדמוקרטיה:

נושא	פרוט נושאי הלימוד	מושגים ומיומנויות
עקרונות הדמוקרטיה	1. עקרון שלטון העם	- דמוקרטיה ישירה ועקיפה - בחירות דמוקרטיות. - <u>הבחירות הן חופשיות, שוות, כלליות, תקופתיות וחשאיות.</u>
	2. עקרון הכרעת הרוב	עיקרון לקבלת החלטות. יחסי רוב ומיעוט במדינה דמוקרטית. זכויות המיעוט כפֶּלֶם לעריצות הרוב.
	3. עקרון שלטון החוק	שוויון בפני החוק
	4. עקרון הגבלת החוק	פיקוח וביקורת של מנגנונים מוסדיים (פורמלי): רשות מחוקקת, בחירות, ובית משפט.

הכרה בזכות קיומן של <u>דעות</u> והשקפות שונות והכרה בזכותן של הקבוצות <u>לבטא את השונות</u> ביניהן ולהתארגן במסגרות שונות כדי <u>לממש</u> את זכויותיהם ולפעול להשגת האינטרסים שלהן.	5. עקרון הפלורליזם	
---	--------------------	--

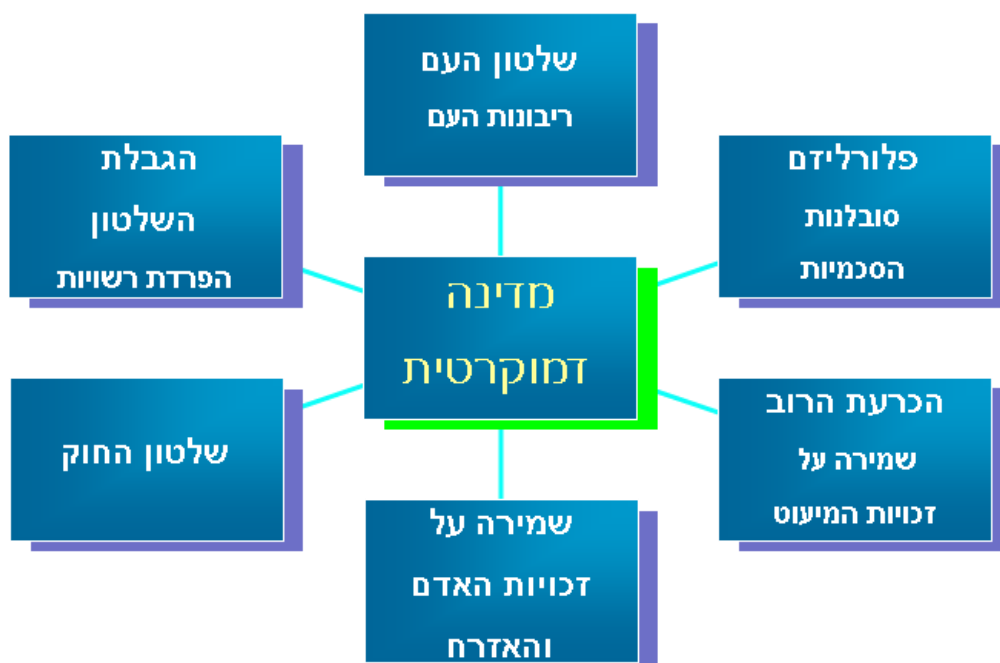
בסיום יחידה זו הלומדים:

יכירו ויבינו את חשיבות העקרונות הדמוקרטיים.

יבינו, יזהו וידעו ליישם באירועים את העקרונות השונים.

חומר עזר: מצגת מלווה

הקדש ליחידת לימוד זו: 6-8 שעות לימוד.

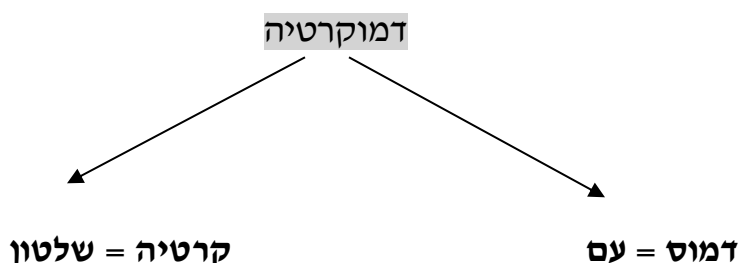

עקרון ראשון- שלטון העם

מהי דמוקרטיה

ביחידת הלימוד הראשונה נפגשת כבר במושג דמוקרטיה. כיוון שהיחידה שלפניך עוסקת כולה בעקרונות הדמוקרטיה, נחזור על המושג ומשמעותו.
משמעות המילה - דמוקרטיה.

כלומר, דמוקרטיה = שלטון העם

דמוקרטיה = שלטון העם, ע"י העם, למען העם

בדמוקרטיה העם הוא הריבון. השלטון הוא בידי העם ולמען העם.

בידי העם הכוונה – העם בוחר את השלטון בבחירות דמוקרטיות ולכן השלטון פועל בשם העם.

למען העם הכוונה – לעם מגיעות זכויות אדם ואזרח.

עקרון זה הוא ביטוי לריבונות העם, וללא עקרון זה לא תתקיים דמוקרטיה.

1. המדינה הדמוקרטית היא פרי רעיון "**האמנה החברתית**", על פיה הריבון השליט בה הוא העם.

2. מתוקף "**האמנה החברתית**", האזרחים מוסרים מרצון ובהסכמה את מוסדות השלטון – בתנאים מסוימים ולתקופת זמן מוגבלת – לידי נציגיהם (עקרון הגבלת השלטון).

3. במושג "**עם**", בעקרון הדמוקרטי "**שלטון העם**", מתכוונים לכלל האזרחים במדינה – לכל הפרטים והקבוצות, **לרוב ולמיעוט** במדינה.

4. עקרון "**שלטון העם**" הוא תנאי הכרחי לקיום דמוקרטיה, אך אינו מספיק, שכן בצד כל עקרון דמוקרטי חייבים להתקיים עקרונות דמוקרטים נוספים.

5. "שלטון העם" במדינה הדמוקרטית בא לידי ביטוי בהשתתפות הפוליטית של האזרחים.

האם זה אפשרי? האם באמת העם הוא השולט? האם באמת אנחנו בשלטון?

הכוונה היא ש... השלטון לטובת העם, השלטון בידי העם.

הסבר !!!

עם = האזרחים

שלטון = הגוף האחראי על ניהול המדינה

השלטון לטובת העם = השלטון מגן על מימוש זכויות האדם והאזרח ואסור לו ליטול אותן מהפרט.

השלטון בידי העם = האזרחים באמצעות הבחירות מחליטים מי יהיה בשלטון ומי שנבחר הוא אחד מאזרחי המדינה.

העם (כלל אזרחי המדינה) הריבון (מקור הסמכות) אחראי על קבלת החלטות

ונייהול ענייני המדינה. ודמוקרטיה ייצוגית.

שלטון העם יכול לבוא לידי ביטוי בימינו באופן ישיר בדמוקרטיה ישירה או באופן עקיף בדמוקרטיה עקיפה (ייצוגית).

דמוקרטיה ישירה

במסגרת זו, כל האזרחים משתתפים בתהליך קבלת ההחלטות בנושאים ציבוריים, כלומר כל האזרחים השתתפו ישירות באישור תקציב, במילוי תפקידים ציבוריים ובניהול ענייני המדינה. בסיסה של שיטת המשטר באתונה היה אספת עם שקיימה את רעיון ריבונות העם במשמעותו המלאה. האזרחים מתכנסים מעת לעת כדי לדון ולהחליט ברוב קולות בנושאים החשובים של המדינה. עם זאת, הייתה זו דמוקרטיה רק למיעוט של האוכלוסייה (מרבית התושבים, נשים, עבדים וזרים, לא השתתפו בחיים הפוליטיים, האזרחים לא היו חופשיים במובן המקובל כיום בדמוקרטיה).

דמוקרטיה ישירה

העם משתתף באופן פעיל בקבלת החלטות וניהול ענייני המדינה באמצעות אסיפת העם. סוג זה של דמוקרטיה היה נהוג באתונה העתיקה.

דמוקרטיה ייצוגית (עקיפה)

העם מוותר על זכותו לשלוט ומוסר זכות זו לנציגים שיקבלו את ההחלטות בשמו, וינהלו בשמו את המדינה וזאת ע"י **בחירות מחזוריות (עקרון הגבלת השלטון)** לחברי הפרלמנט הנבחרים כמיצגי האזרחים יש ייפוי כוח לפעול בשם הבוחרים, והוא מלווה בזכות הביקורת מצד האזרחים ובדרישה לאחריות השלטון בפניהם לפעולותיו.

דמוקרטיה ייצוגית (עקיפה)

העם בוחר בנציגים המנהלים את ענייני המדינה בשם העם ולמענו, לתקופת זמן קבועה מראש באמצעות בחירות. **סוג זה של דמוקרטיה נהוג בימינו.**

הסיבות להנהגת דמוקרטיה עקיפה :

- א. גודלה העצום של אוכלוסיית האזרחים במדינות המודרניות אינו מאפשר, מבחינה טכנית, לכנס את כל האזרחים כדי לקיים דיונים, לקבל החלטות, ולהוציאם לפועל.
- ב. כמות הידע והמידע הדרושים לצורך קבלת החלטות היא עצומה. אין באפשרות רוב הציבור, העסוק בחיי היום יום, הרצון והיכולת לרכוש כל העת את המידע והידע הדרושים לקיום תהליך זה.
- ג. מורכבות הבעיות שהמדינה המודרנית צריכה להתמודד עמן מצריכה הכשרה, מיומנות ומקצוענות. הציבור הרחב חסר את הכישורים הנדרשים לכך.
- ד. הכרת המערכת הפוליטית על כל מורכבותה והשינויים החלים בה – רוב אזרחי המדינות הדמוקרטיות אינם מכירים, מתעניינים, מעורבים במערכת הפוליטית.
- גם במדינות שבהן מתקיימת דמוקרטיה ייצוגית, אפשר לבטא דמוקרטיה ישירה, למשל באמצעות משאל עם.

נושא בחירה

משאל עם פירוש....

פניה אל העם של השלטון הנבחר, בשאלה המתייחסת לעניינים חשובים או/ו שיש עליהם מחלוקת (חוסר הסכמה).
במשאל עם, העם מתבקש להכריע בתשובה לשאלה ספציפית בכן או לא.

העקרונות הדמוקרטיים הקשורים למשאל עם :

שלטון העם - משאל עם מממש את ריבונות העם הוא מהווה ביטוי של דמוקרטיה ישירה בה העם משתתף ישיר בקבלת החלטות ובכך מתממש העיקרון.

הכרעת הרוב - משאל עם מביא בפני העם אפשרות בחירה בין שתי אפשרויות כן/לא ההחלטה שבעדה מצביע רוב העם היא המתקבלת ובכך מתממש עיקרון הכרעת הרוב. במשאל עם מתקבלת על פי הכרעת הרוב

הגבלת השלטון – בעצם הפניה אל העם כדי שיאשר הצעה של הממשלה, או שיקבל החלטה יש משום הגבלה של השלטון הנבחר וכך מתממש עיקרון הגבלת השלטון.

לגבי פלורליזם הוא אינו מתממש במשאל עם להיפך אין מקום לריבוי דעות זה אחד החסרונות של משאל עם שאינו מאפשר אלא בחירה בין שתי אלטרנטיבות בלבד ואין בו ייצוג של דעות מיעוט.

משימה 1

באילו החלטות/נושאים לדעתך, רצוי היה לקיים במדינת ישראל משאל עם?

ציין יתרון אחד למשאל עם, וחיסרון אחד למשאל עם .

יתרון: ביטוי לדמוקרטיה, מממש זכויות אזרח להבעת דעה קובעת.

חיסרון: מאפשר בחירה בין שתי אפשרויות, אין בו ייצוג לדעות של מיעוט.

סוג	דמוקרטיה ישירה- המדינה היא שותפות של כלל העם. כל אזרח שותף ישיר בקבלת ההחלטות ובמילוי תפקידים ציבוריים	דמוקרטיה עקיפה (ייצוגית)- העם מוותר על זכותו לשלוט באופן ישיר ומוסר זכות זו לנציגים מטעמו, שיקבלו את ההחלטות בשמו וינהלו את המדינה עבורו
יתרון	שכל אזרח שותף ומשפיע על תהליך קבלת החלטות באופן ישיר ובזמן אמיתי	ניהול יעיל של המדינה המודרנית
חסרון	ניתן לקיים דמוקרטיה ישירה רק במדינות קטנות	חשש שהנציגים הנבחרים ינצלו את הכוח שניתן להם לרעה

עקרון שני – הכרעת הרוב

הכרעת הרוב- החלטות המתקבלות על ידי הסכמת רוב האוכלוסייה.

הכרעת הרוב היא דרך לפתרון סכסוכים בדרכי שלום והיא מבטיחה את יציבות השלטון. ובתנאי שאין החוק משתמש בכוחו לפגיעה בערכי המשטר הדמוקרטי ובזכויות המיעוט.

בחברה פלורליסטית המורכבת מפרטים וקבוצות של דעות ואינטרסים שונים, כדי שכל האזרחים יוכלו לחיות יחד למרות חילוקי הדעות. נקבע שכל האזרחים המהווים את כלל החברה שווים בזכותם לקחת חלק בתהליך קבלת ההחלטות. גם אלו השייכים לרוב וגם אלו השייכים למיעוט מקבלים את העיקרון שהחלטות מתקבלות ע"י רוב האוכלוסייה ולא ע"י יחיד או קבוצה וגם לא בהסכמת כל האוכלוסייה.

עיקרון הכרעת הרוב:

עקרון הקובע שמתוך כמה אפשרויות נבחרת/ מתקבלת זו שרוב האוכלוסייה/ רוב הנציגים/רוב המצביעים תומכים בה.

אסור לרוב לקבל החלטות שפוגעות באופן לא סביר/ בלתי מוצדק בזכויות יסוד ובמיוחד בזכויות המיעוט.

בכל עניין השנוי במחלוקת, ההחלטות במדינה מתקבלות על פי רצון הרוב באמצעות הצבעה, הרוב קובע וזה משקף את הרצון של רוב האוכלוסייה. וזאת בכדי שכל בני האדם יוכלו לחיות יחדיו למרות המחלוקות והשוני.

המיעוט חייב לקבל את הכרעת הרוב, מותר לו לבקרה ולנסות לשנותה באמצעים חוקיים, אך אסור שההחלטות של הרוב יפגעו בזכויות המיעוטים כי אז זוהי **עריצות**

הרוב.

עריצות הרוב הוא מונח בהגות הדמוקרטית של ג'ון סטיוארט מיל המבטא סכנה הגלומה במימוש קיצוני של עקרון הכרעת הרוב בדמוקרטיה, בה קבוצת הרוב תעשה שימוש בכוח הרב שמוקנה לה מתוקף הדמוקרטיה בכדי לדכא מיעוט ולפגוע בזכויותיו. במצב בו אין שמים סייגים לכוח שהוא פועל יוצא מהכרעת הרוב עלול להיווצר מצב בו מיעוט מחד אינו יכול להביא את רצונותיו לידי ביטוי ומאידך נמצא בסכנה של כפייה ושליטה של זכויות שונות ממנו. בכדי להתמודד עם סכנת עריצות הרוב נדרשים משטרים דמוקרטים לאמצעים כמו הפרדת רשויות, חוקה, פלורליזם שלטוני ופוליטי.

הכרעת הרוב חשובה כי :

- מבטיחה יציבות חברתית ומממשת את האינטרסים של רוב האוכלוסייה, ומצד שני, מאפשרת למיעוט להשתתף בחיים הפוליטיים כדי למנוע תחושה של קיפוח.
- קיימת הסתברות כי ההחלטה שקיבלה את הרוב הגדול ביותר, היא גם הצודקת ביותר.
- זהו אמצעי לפתרון סכסוכים בדרכי שלום.

חשיבות הכרעת הרוב:

1. הכרעת הרוב מבחינה מספרית קרובה ביותר להחלטת העם – כלומר זהו המצב הקרוב ביותר למימוש הרעיון של שלטון העם.
 2. קבלת החלטה עפ"י הכרעת הרוב בתהליך דמוקרטי מסודר גורמת ליציבות השלטון ולקבלה בצורה סובלנית את ההכרעות וכן מאפשרת לפתור סכסוכים בדרכי שלום.
 3. אין דרך אחרת כי אם לא הרוב יחליט אז המיעוט יחליט וכאשר המיעוט קובע זהו מצב לא דמוקרטי ויוצר אנרכיה או עריצות.
 4. הכרעת הרוב היא שוויונית – לכל אזרח יש קול שווה והוא יכול להשפיע. המיעוט יכול לנסות להפוך לרוב.
- יש לזכור שכאשר החלטות שנעשות ע"י קבוצות אנשים ולא ע"י אדם אחד בד"כ מונעות שגיאות ומאפשרות ויכוח בין אנשים עם דעות שונות אך לא תמיד הכרעת הרוב היא צודקת ומוחלטת והיא יכולה להתגלות בהמשך כלא נכונה.
- במדינה דמוקרטית אין רוב קבוע ומיעוט קבוע. הם מתגבשים לקראת כל הכרעה ואף לא מדובר באותם אזרחים .

העקרונות הדמוקרטיים הבאים לידי ביטוי בעקרון הכרעת הרוב הם:

שלטון העם – האזרחים בוחרים את נציגיהם למוסדות השלטון בבחירות שמוכרעות עפ"י הכרעת הרוב. ונציגי השלטון מקבלים ייפוי כוח מהעם לנהל את המדינה. הכרעת הרוב קרובה ביותר להחלטת העם. העם כולל גם את המיעוט וגם את הרוב.

עיקרון הפלורליזם – במסגרת הפלורליזם ישנם קבוצות ועמדות רבות ישנה הסכמה בין הקבוצות לכללי המשחק הדמוקרטיים שביניהם קבלת הכרעות ברוב קולות כאשר לא פוגעים בזכויות המיעוט.

עקרון הכרעת הרוב בא לידי ביטוי בדרכים אחדות: באופן שבו מוכרעות בחירות דמוקרטיות, בהצבעות בפרלמנט, בתהליך קבלת ההחלטות בממשלה, בפסיקה בבתי המשפט, ובכל ארגון ומוסד במדינה המתנהל על פי כללים דמוקרטיים. יש להימנע מ"עריצות הרוב" כדי שלא ינצל את כוחו ויחוקק חוקים הפוגעים במיעוט (כמו גרמניה הנאצית שנבחרה בבחירות דמוקרטיות וניצלה את כוחה והכריעה הכרעות שאינן דמוקרטיות) – יש לזכור שלא כל רוב הוא רוב דמוקרטי.

גם המיעוט צריך להכיר בכך שהוא מיעוט ולקבל על עצמו את הכרעת הרוב. המיעוט יכול להביע מחאה והתנגדות בכלים דמוקרטיים (בניגוד, למשל, ליגאל אמיר, שרצח את ראש הממשלה יצחק רבין כי לא הסכים לדעתו).

עקרון הכרעת הרוב הוא עקרון דמוקרטי חשוב והכרחי, אך הוא אינו מספיק לקיומה של הדמוקרטיה - כדי להבטיח משטר דמוקרטי וניהול חיים דמוקרטי מלא יש ליישם עקרון זה באופן מלא ומהותי, כלומר שהאזרחים ונציגי העם, הרוב והמיעוט, יפנימו את העיקרון ויפעלו לפי עקרון הכרעת הרוב. רק מימושם של כל העקרונות הדמוקרטיים מבטיח את קיומה של הדמוקרטיה במובנה המהותי.

כערובה לדמוקרטיה יש מקום לכלל האומר, כי ישנם עניינים בהם גם הרוב אינו מחליט לגבי החברה כולה.

משימה 5

השלם את הטבלה וציין באילו נושאים לדעתך רשאי הרוב להכריע ובאילו לא?

הנושא	האם רשאי הרוב להכריע?	מדוע?
תשלום מיסים	לא	חוק יסוד משק המדינה
שירות בצבא	לא	חוק יסוד
בחירת מקצוע	לא	חופש העיסוק
קיום מצוות דתיות	לא	חופש הפרט – זכויות אדם וחירותו
גודל המשפחה	לא	חופש הפרט – זכויות אדם וחירותו
תוכנית לימודים	כן	זכויות אדם
למי להינשא	לא	חופש הפרט – זכויות אדם וחירותו
היכן לגור	לא	חופש הפרט – זכויות אדם וחירותו
אופנה	לא	חופש הפרט – זכויות אדם וחירותו
הוסף:		
הוסף:		

ציין מה מאפיין את הנושאים שבהם רשאי הרוב להכריע לגבי החברה כולה?

ומה מאפיין את הנושאים שבהם הרוב אינו רשאי להכריע?

דוגמא המדגימה את עקרון הכרעת הרוב:

אושר החוק: מסתננים ל-3 שנות מעצר ב"מתקן שהייה"

"חוק המסתננים" אושר בקריאה שנייה ושלישית במליאת הכנסת. התיקון לחוק מ-1954 יחמיר את תנאי השהות ואת אופן הטיפול גם בפליטים המגיעים לישראל מאריתריאה ומסודן. 37 ח"כים תמכו בהצעה, בהם ראש הממשלה, בנימין נתניהו, וחברי כנסת מסיעת האופוזיציה הגדולה ביותר, קדימה. שמונה ח"כים הצביעו נגד.

סמן/הקף - על פי איזה עקרון דמוקרטי התקבל החוק בכנסת?

א. עקרון הגבלת השלטון

ב. עקרון הכרעת הרוב

ג. עקרון הפלורליזם

ד. עקרון אהבת ישראל

דוגמא המדגימה את עיקרון הכרעת הרוב:

מקרה האירוע

במדינה מסוימת מפלגה בשם "אויבי הדמוקרטיה" ניצחה בבחירות. בעקבות ניצחונה העבירו חברי המפלגה ברוב מוחלט (100 מול 20) את הצעות החוק הקובעות כי:

א. במדינה לא יתקיימו יותר בחירות.

ב. כל מי שאינו משתייך ללאום "איזיה" אינו יכול לרכוש זירות בצפון.

ג. תהיה אסורה התארגנות שמתנגדת לשלטון.

במדינה אחרת מפלגה בשם "חילוניות גמורה" ניצחה בבחירות. בעקבות ניצחון המפלגה העבירו חבריה ברוב מוחלט (119 מול 1) את הצעות החוק הקובעות כי:

א. במדינה לא יתקיימו חופש דת.

ב. לפרט אסור להתפלל.

ג. גברים ונשים בכל מוסדות חינוך כולל חרדים ודתיים חייבים ללמוד ביחד.

ד. תתבטל כל הפרדה בין נשים לגברים בכל המוסדות הציבוריים.

משימה 6

האם על המיעוט לציית לחוקים שצוינו לעיל? מדוע?

האם על המשטר הדמוקרטי להוציא מפלגות כאלו מחוץ לחוק? מדוע?

עקרון שלישי - שלטון החוק

קיימת מערכת חוקים אחת שכולם חייבים לציית לה.

חובת הציות לחוק חלה על כולם / האזרחים ורשויות השלטון כפופים לחוק.

החוק נחקק ע"י הרשות המחוקקת (כנסת) בתהליך קבוע בחוק.

שלטון החוק

העיקרון של שלטון החוק מונח ביסוד כל משטר דמוקרטי אמיתי.

החוק נועד להגן על אזרחיה ותושביה של המדינה מפני שרירות השלטונות ומפני

גורמים שונים העוברים על החוק ועלולים לפגוע באזרחים.

כולם חייבים לפעול במסגרת החוק וכולם שווים בפני החוק, כלומר כולם אחראים על

מעשיהם במידה שווה בפני החוק.

לשלטון החוק יש שני היבטים

משימה 2

נסה להגדיר מהו חוק:

חוק פירושו שצריכים להיות כללים וחוקים ברורים שמחייבים את כל התושבים; כל האזרחים וגם השלטון כפופים לחוק ושווים בפני החוק; החוקים צריכים

להתקבל בדרך מסודרת ודמוקרטית באמצעות הרשות המחוקקת, שאנשיה נבחרים על ידי העם; החוקים צריכים להיות כלליים, ברורים ופומביים.

מדוע חשוב לדעתך שיהיו חוקים במדינה?

מה היה קורה במדינה אלמלא היו חוקים? ציין שתי דוגמאות.

מהו חוק?

הוראה רשמית מחייבת בכתב האומרת לנו כיצד מותר להתנהג וקובעת איזה עונש יוטל על מי שיפר אותה.

חוק הוא כלל עליון שקבע בית המחוקקים באותה מדינה (בישראל הכוונה היא לכנסת) החוק מחייב את כל אזרחי המדינה ותושביה. חוק מתקבל בתהליך מורכב ובהסכמת הרוב. כל חוק כולל גם את העונש על הפרתו. חוק במדינה דמוקרטית חייב להתקבל בהתאם לכללי ועקרונות הדמוקרטיה ואסור לו לנגוד אותם.

מהו חוק טוב?

חוק שיש בו הכללה, שוויוניות, סבירות, הגנה על זכויות הפרט, אכיפה, נבחר בהכרעת רוב, פומבי, יציב.

מטרת הגישה המחייבת ציות לחוק היא להגן על הפרט והחברה – החוק הוא "הדבק" המאחד של כל חברה והוא המאפשר קיום בצוותא של אנשים וקבוצות שיש להם דעות שונות ואינטרסים מנוגדים.

אכיפתו של החוק והמשפט היא תנאי בל יעבור למימוש הרעיון הדמוקרטי.

בעיית הציות לחוק מקבלת ביטוי בשלושה מישורים:

1. **עבריינות פלילית** – הפרת החוק וביצוע עבירות כלפי החברה או המוסר.
2. **עבריינות אידיאולוגית** – הפרת החוק נובעת ממניעים אידיאולוגיים -רעיוניים.
3. **הפרת החוק מתוך תפיסה מוטעית** שהוא "בלתי צודק" או "בלתי נחוץ" או שהפעלתו אינה צודקת.

מהו חוק עונשין? חוק העונשין נועד לשמור על הסדר חברתי הכללי ועל כן הוא

מכיל את רשימת כל המעשים שבעשייתם מקבלים עונש. החלק המקדמי של החוק מגדיר מהי עבירה וכיצד מענישים על מעשה העבירה. החוק חל על ילדים החל מגיל 12. החוק חל רק על מעשים שנעשו במדינת ישראל.

במדינה דמוקרטית שלטון החוק מבטא את האמנה החברתית הקיימת בין כל האזרחים במדינה, שכן החוק הוא ביטוי להסכמה על כללי המשחק בין האזרחים לבין השלטון.

שלטון החוק במדינה דמוקרטית מבוסס על נכונות מרבית האזרחים לציית לחוק ולא על אכיפת הציות לחוק בכוח הסמכות השלטונית.

משימה 3

האם אתה מסכים / לא מסכים להיגדים הבאים (סמן את התשובה שלך)

- חוקים נועדו להשליט סדר בחברה – **מסכים / לא מסכים**
- לשלטון מותר לחוקק כל חוק שהוא מוצא לנכון – **מסכים / לא מסכים**
- על השלטון לחוקק רק חוקים שלא מקשים על האזרחים. – **מסכים / לא מסכים**
- יש לציית לחוק גם אם לא מבינים אותו. – **מסכים / לא מסכים**
- חוקים הם המלצה בלבד, אני אעשה מה שאני רוצה – **מסכים / לא מסכים**
- חוקים הם לטובת הרוב במדינה – **מסכים / לא מסכים**
- חוקים פוגעים לעיתים בחלק / מיעוט מאוכלוסיית המדינה – **מסכים / לא מסכים**

חקיקת חוק מוסרי - אירוע

אדם עמד ליד נהר, ולפתע ראה ילד נופל למים אמנם המים לא היו עמוקים מאוד, אבל הילד החל לטבוע האדם עמד והתבונן. לרגע התלבט אם לקפוץ למים ולמשות את הילד, אבל חשש לקלקל את חליפתו החדשה. הוא התקשר למשטרה ודיווח על הטביעה לאחר מכן התניע את מכוניתו ונסע.

מה דעתכם על התנהגות האדם? האם היא מוסרית?

האם, לדעתכם, צריך לחוקק חוק שיחייב להושיט עזרה לאדם הנמצא בסכנת חיים ?

האם ניתן להניח כי אנשים יושיטו עזרה, גם אם החוק אינו מחייב זאת ?

לידיעתכם!!! עד לפני כמה שנים לא היה במדינת ישראל חוק, שחייב להושיט עזרה לאדם הנמצא בסכנת חיים.

החוק: **לא תעמוד על דם רעך** מגדיר מתי חייבים להושיט עזרה למי שנמצא בסכנה.

להלן נוסח החוק - לא תעמוד על דם רעך, התשנ"ח – 1998

(א) חובה על אדם להושיט עזרה לאדם הנמצא לנגד עיניו, עקב אירוע פתאומי, בסכנה חמורה ומידית לחייו, לשלמות גופו או לבריאותו, כאשר יש לאל-ידו להושיט את העזרה, מבלי להסתכן או לסכן את זולתו.

(ב) המודיע לרשויות או המזעיק אדם אחר היכול להושיט את העזרה הנדרשת, יראוהו כמי שהושיט עזרה לעניין חוק זה; בסעיף זה, "רשויות" – משטרת ישראל, מגן דוד אדום ושירות הכבאות. העובר על הוראות סעיף 1 לחוק זה, דינו – קנס.

משימה 4

מה דעתך על החוק, האם הוא נחוץ ?

האם כל דבר צריך לקבוע בחוק ?

האם, לדעתך, קביעת חוק המחייב להושיט עזרה, מלמדת משהו על החברה ?

אמנם חוק לא תעמוד על דם רעך הוא חוק מוסרי, אך הוא מעלה את השאלה האם כל דבר צריך לקבוע בחוק, או שצריך לצפות כי אנשים ינהגו באופן מוסרי גם ללא חוק.

האם לדעתך קיים מצב שבו אדם רשאי להפר חוק? הסבר והדגם

מהן הדרכים בהן יכול האזרח לפעול כדי לשנות חוק?
להפגין, לכתוב, לשלוח הצעות לחברי כנסת.

<https://m.knesset.gov.il/activity/legislation/pages/basiclaws.aspx>

אתר הכנסת

שלטון החוק – דוגמאות: לשוויון בפני החוק

לפניך שני אירועים אמיתיים שהועברו למשפט.

קרא את שני האירועים והשלם את הטבלה המופיעה בסופם:

תקציר אירוע ראשון – "פרשת דרעי"

אריה דרעי הוא ממקימיה של תנועת ש"ס והאדם הצעיר ביותר שמונה לשר בממשלת ישראל. במהלך שנות התשעים נפתחה נגד דרעי חקירה כפולה בשני תיקים פלילים במקביל: "תיק ציבורי" – בעניין זה נחשד דרעי כי העביר כספים ממשרד הפנים לגופים חרדיים שהקימה ש"ס, תוך ניגוד עניינים, הפרת נהלים, ועקיפת שיקול דעתן של הרשויות המקומיות (חקירה שנמשכה 3 שנים, במסגרתן המשיך לכהן כשר וחבר כנסת) ו"תיק אישי" – בעניין זה נחשד דרעי כי קיבל שוחד בסך 150,000 דולר, בו השתמש לקניית דירות בירושלים (רק לאחר שהסתיימה החקירה בתיק הציבורי נערכה חקירה בתיק האישי).

פסק הדין בתיק האישי – ארבע שנות מאסר וקנס של 250,000 ₪ (בעקבות ערעור לבית המשפט העליון, קוצר מאסרו ל 3 שנים).

פסק הדין בתיק הציבורי – שלושה חודשי מאסר וקנס של 10,000 ₪, וזאת לאחר שזוכה בארבעה מתוך חמשת האישומים שהוגשו נגדו.

תקציר אירוע שני – עו"ד דורי קלגסבלד

אביגדור (דורי) קלגסבלד מדורג כאחד משלושת עורכי הדין הטובים בישראל בתחום הליטיגציה, וחברתו "דנציגר, קלגסבלד ושות'י" הינה מהמובילות בשוק בתחום זה. קלגסבלד ייצג משפטית את [אהוד ברק](#), אריאל שרון, שאול מופז ואישים בכירים נוספים. ב-[11 באפריל 2006](#) גרם קלגסבלד ל**תאונת דרכים** וגרם להריגת אישה בת 23 ובנה בן ה-6. בחקירת המשטרה טען קלגסבלד כי אינו זוכר דבר ואינו מסוגל לשחזר את מעשיו בשעת התאונה. בחודש ספטמבר 2006 הועמד קלגסבלד לדין באשמת [גרימת מוות ברשלנות](#) והורשע על-פי הודאתו. בחודשים שקדמו למשפטו היה קלגסבלד נתון למתקפה ציבורית בעיתונות ובאינטרנט, אשר קראה לענישה מחמירה כנגד קלגסבלד, בשל מעמדו החברתי והכלכלי. בית המשפט גזר את דינו של קלגסבלד ל-15 חודשי [מאסר בפועל](#), 15 חודשי [מאסר על-תנאי](#), שלילת רישיון נהיגה לעשר שנים ו**קנס** של 10,000 ש"ח. בערעור שהגיש, לאחר שויתר על דחיית העונש, טען קלגסבלד כי העונש שהוטל עליו הושפע מן המתקפה הציבורית כנגדו ושהעונש החמור ניתן בשל מעמדו. עמדתו התקבלה חלקית, ומן העונש קוצצו חודשיים ל-13 חודשי מאסר בפועל, כאשר דעת המיעוט גרסה כי ראוי היה לקצץ יותר. לאחר 8 חודשים, ביוני [2007](#) השתחרר קלגסבלד לאחר ניכוי שליש ממאסרו בשל התנהגות טובה.

תבחינים	אירוע ראשון	אירוע שני
מי עמד במרכז האירוע?		
מה תפקידו?		
במה הואשם?		
כמה זמן נמשך המשפט?		
מה העונש שהוטל על הנאשם?		
האם יושם במשפט העיקרון של שוויון בפני חוק? נמק		
מה המסקנות שלך לגבי שלטון החוק במדינת ישראל בעקבות שני האירועים?		

עיקרון רביעי – הגבלת השלטון

השלטון מחזיק בידיו כוח רב; שליטה על מאגרי טבע, סודות מדינה, ידע, כוח אדם, כספי מדינה ועוד. לפיכך יש צורך להגביל את כוחו.

גם במשטר דמוקרטי יש צורך להגביל את השלטון, כדי למנוע עוצמה מרוכזת שעשויה להוביל לעריצות, שרירותיות, ופגיעה בזכויות אדם ואזרח.

העוצמה המצויה בידי רשויות השלטון מתפרשת על פני תחומים רבים :

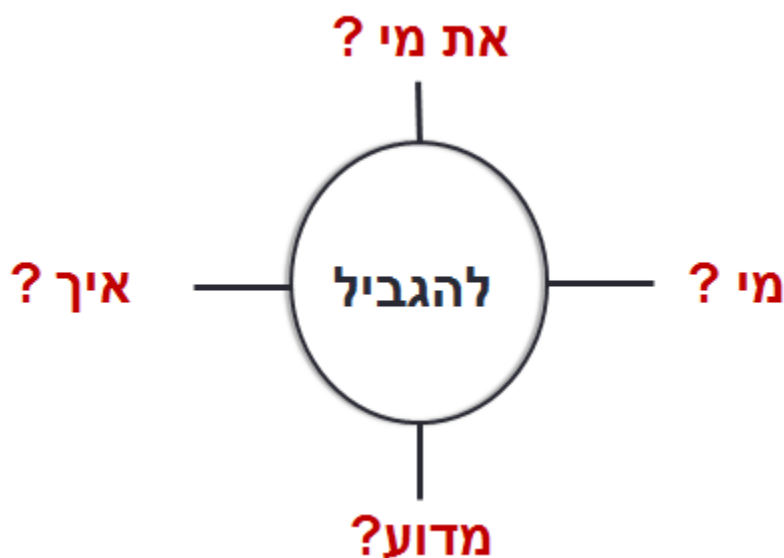
1. שליטה על משאבים כלכליים : קרקעות אוצרות טבע, מפעלים; הממשלה מעורבת בחיי הכלכלה, החברה, החינוך, הדיור, הקליטה ועוד ובכך היא יכולה להגדיל את עוצמתה הכלכלית.

2. שליטה על משאבים אנושיים : כוח האדם הרב במינהל הציבורי ובמשרדי הממשלה הכולל אנשי חינוך, כלכלה, משפטים, אנשי צבא, מומחים בתחום הבריאות - כוח זה מעניק לממשלה עמדת כוח מול רשויות השלטון האחרות.

3. שליטה על מקור המידע : בידי הממשלה יש את מקורות המידע בכל תחומי החיים והיא זו שמזרימה אותם לכנסת ולרשות השידור והעיתונות ובכך יש לה עוצמה רחבה.

4. שליטה על מנגנוני אכיפה : שליטה על המשטרה והצבא - יש להבטיח שהיא לא תשתמש בהם לרעה.

ניתן להגביל את השלטון ע"י שני מנגנוני פיקוח והגבלה : מנגנון פיקוח פורמאלי/ מוסדי ומנגנון פיקוח בלתי פורמאלי.

1. מדוע צריך להגביל את השלטון?
2. איך מגבילים את השלטון? (באמצעות פיקוח וביקורת)
3. מי מגביל את השלטון?
4. כיצד הבחירות הדמוקרטיות מהוות מנגנון להגבלת השלטון?

כיצד הבחירות הדמוקרטיות מהוות מנגנון להגבלת השלטון?

הבחירות הדמוקרטיות הן הליך מרכזי ותנאי הכרחי לדמוקרטיה, באשר הם אמצעי לחילופי שלטון בדרכי שלום ואמצעי רב עצמה להגבלת השלטון, שכן כהונתם של הנציגים תלויה בבחירתם. א. מבחינת האזרח: בחירות במחזוריות קבועה מאפשרות לו להחליף את השלטון שלא פעל נאמנה. ב. מבחינת השלטון: כהונתם של הנציגים תלויה בבחירתם, לכן **מועד הבחירות משמש מעין מנורת אזהרה** המסמנת לו כי קרב המועד בו עליו לתת דין וחשבון בפני ציבור בוחרים, ולכן, כדי להיבחר שוב, עליו לפעול גם במהלך כהונתו(ולא רק ערב בחירות) בהתאם לסדרי המשטר והחוק, ו/או בהתאם לרצון בוחריו.

מי מגביל את השלטון?

מנגנוני פיקוח וביקורת בלתי פורמאליים:	מנגנוני פיקוח וביקורת פורמאליים:
ביקורת על ידי אזרחים או קבוצות הפועלים מתוך <u>יזמה אישית</u>	ביקורת על ידי מוסדות , שסמכותם לפעול <u>מכוח החוק</u>
• אומנת	• מערכת (בית) המשפט
• תקשורת	• כנסת (הפרלמנט)
• דעת קהל	• מוסד מבקר המדינה

אמצעי הפיקוח והביקורת הפורמאליים (מוסדיים)

1. האמצעים שבידי הרשות המחוקקת(הפרלמנט)

- א. חקיקה: רשויות השלטון מוסמכות לפעול רק בתנאי שיש חוק המסמיך אותן לכך. על ידי כך, שולט הפרלמנט על חופש פעולתה של הרשות המבצעת.
- ב. הצבעות אי אמון (רק במשטר פרלמנטרי): באמצעות הצבעות אי אמון חברי הפרלמנט יכולים להביא לסיום כהונת הממשלה. הצורך בתמיכת הרוב בפרלמנט גורם לריסון הממשלה.
- ג. שאלות/הצעות לסדר היום: באמצעותן יכולים חברי הפרלמנט לחשוף את מדיניות הממשלה ופעולותיה בפני התקשורת והציבור, דבר בעשוי לשנות את דעת הקהל כנגד הממשלה.
- ד. אופוזיציה: אופוזיציה פרלמנטאית לוחמת, מבקרת את פעולות הממשלה ומעוררת את מודעות הציבור למדיניותה ופעולותיה.

2. האמצעים שבידי הרשות השופטת

- א. פיקוח על חוקיות השלטון: בוחנת האם פעולות השלטון נעשות בהתאם לחוק.
- ב. הגנה על זכויות האדם והאזרח: היא מגינה, (בעיקר בג"ץ), על זכויות האדם והאזרח מפני רשויות השלטון, ובכך מונעת עריצות ושרירותיות.

3. האמצעים שבידי הרשות המבצעת עצמה

- א. היועץ המשפטי לממשלה:
1. תפקידו להבטיח שרשויות השלטון פועלות בהתאם לחוק. 2. תפקידו להבטיח שרשויות השלטון יפעלו בהתאם לאינטרס הציבורי.
- ב. וועדות חקירה ממלכתיות:
- וועדת חקירה מוקמת ע"י הממשלה בדרך כלל בעקבות לחץ ציבורי על מנת לברר סוגיה שעוררה סערה ציבורית בשל מעשה או מחלל ממשלתי. ועדות החקירה זוכות לאמון ויוקרה ציבוריים רבים עקב הסמכויות המעין שיפוטיות הרבות המוקנות לה ומהעובדה שבראשה מכהן שופט.

4. האמצעים שבידי מוסד ביקורת המדינה

א. מבקר המדינה

מבקר המדינה בודק את הפעולות השלטוניות בתחומי המנהל התקין, החוקיות, היעילות וטוהר המידות. את ממצאי הביקורת הוא מפרסם בכל שנה בכל אמצעי התקשורת באמצעות דו"ח המכונה "דו"ח מבקר המדינה" – דבר שעשוי לעורר את דעת הקהל כנגד הממשלה ובכך מרתיע את רשויות השלטון מפני חריגה מפעילות תקינה.

ב. נציב תלונות הציבור ("אומבוסמן")

זהו תפקידו השני של מבקר המדינה. בתפקידו זה הוא מטפל בפניות של אזרחים, הסבורים שרשויות השלטון פגעו בהם או חרגו מסמכותם, ובכך הוא מניע את השלטון לפעול בהתאם לכללים נאותים.

אמצעי הפיקוח הבלתי פורמאליים (חוץ מוסדיים)

א. אמצעי התקשורת הכתובה המשודרת והמקוונת

התקשורת מספקת ו/או חושפת מידע ומביעה עמדות בנוגע לפעולות השלטון. לאור כוחה העצום בעיצוב דעת הקהל, השלטון נאלץ להביא זאת בחשבון בבואו לפעול או לקבוע מדיניות

ב. "דעת קהל" (הפגנות, שביתות, עצרות ועצומות)

הציבור יכול באמצעות דרכים אלה לעורר מודעות ציבורית שתגרום להפעלת לחץ על השלטון לשנות את מדיניותו. מכיוון שהשלטון תלוי בתמיכת הציבור עליו לשקול ולהתחשב במחאה הציבורית.

ג. "אמנות" (ספרות, קולנוע, תיאטרון, סטירה, אמנות פלסטית)

האמנות על סוגיה השונים עשויה למתוח ביקורת פוליטית-חברתית, וליצור דעת קהל היכולה לאלץ את השלטון לשנות את מדיניותו.

עקרון רביעי - הגבלת השלטון

עקרון הפרדת הרשויות

יש 3 הרשויות במדינה הן :

הכנסת/פרלמנט - רשות מחוקקת, הממשלה - רשות מבצעת,

בתי המשפט - רשות שופטת.

לכל רשות תפקיד משלה :

לכנסת יש סמכות חקיקה, לממשלה סמכות ביצוע ולבתי המשפט סמכות ליישב סכסוכים. ויחד עם זאת, **כל רשות מפקחת ומבקרת** על שתי הרשויות האחרות.

המטרה :

פיזור העוצמה השלטונית באמצעות איזונים ובלמים (Checks and balances)

עקרון הפרדת רשויות:

יש לחלק את העוצמה השלטונית בין שלוש הרשויות.

בין שלוש הרשויות מתקיימת מערכת יחסי גומלין של פיקוח, איזון, ריסון, בלימה וביקורת.

מטרת הפרדת הרשויות :

- להגביל את השלטון
- למנוע את ריכוז הכוח בידי גורם שלטוני אחד , מונע את עריצות השלטון (פיזור העוצמה השלטונית).
- להגן על זכויות האדם והאזרח
- לקיים מערכת שלטונית יעילה ותקינה הנתונה לביקורת.

קיימות ארבע דרכים להגביל את השלטון:

א. הפרדת רשויות

ב. בחירות

ג. מנגנוני פיקוח

ד. חוקה

א. עקרון הפרדת הרשויות :

כל מדינה דמוקרטית פועלת באמצעות 3 רשויות שלטוניות :

רשות מחוקקת - "הכנסת"(פרלמנט)	רשות מבצעת- הממשלה וזרועותיה	רשות שופטת- מערכת בתי המשפט כולל בג"ץ
מחוקקת חוקים. החוקים הנ"ל משמשים בסיס עבור שלוש הרשויות.	מבצעת את מדיניותה על סמך החוקים שהפרלמנט מחוקק.	שופטת על פי החוקים שהפרלמנט מחוקק. בוחנת תקינות החוק.

חשיבות הפרדת הרשויות:

נמנעת ריכוזיות הכוח בידי גוף שלטוני אחד ויחיד ע"י חלוקת הכוח לשלוש רשויות נפרדות.

שמירה על זכויות האדם, האזרח והמיעוטים כאשר כל רשות מגבילה את האחר.

שמירה על יעילות עבודת השלטון, כאשר כל רשות מתמקצעת בתחומה.

חפיפה בתפקידים בין הרשויות – הרשויות כמאזנות ובולמות

לו כל רשות הייתה עוסקת רק בתחומה ודואגת להגביל את הרשויות האחרות, היה נוצר מצב שרשות אחת מפריעה לאחרת במילוי תפקידה והשלטון היה מתפקד בחוסר יעילות. כדי למנוע מצב זה מקבלת כל רשות מספר סמכויות בתחום האחריות של הרשויות האחרות (הפרדת רשויות גמישה), כך נוצרת חפיפה בתחומי הפעילות של הרשויות והן לא רק מגבילות אחת את השנייה, אלא, גם מסייעות אחת לשנייה וכך גדל שיתוף הפעולה בין שלוש הרשויות .

הרשויות קשורות זו בזו ומתקיימים ביניהן יחסי איזון, ריסון ובקרה.

להלן תפקידים של כל רשות הנמצאים בסמכות הרשות האחרת:

רשות מחוקקת	רשות מבצעת	רשות שופטת
רשות מבצעת- ממנה נשיא ואת מבקר מדינה	רשות מחוקקת- יוזמת חוקים ושותפה בחקיקתם(שכן רוב השרים הם ח"כ). מתקנת תקנות משנה (צווים, חוקי עזר).	רשות מחוקקת- פסקי דין הופכים למעין חוק כתקדים משפטי.
רשות שופטת-מסירה חסינות מח"כ ומקימה ועדות חקירה פרלמנטריות.	רשות שופטת- מקימה בתי דין משמעתיים / ועדות חקירה ממלכתיות / ציבוריות.	רשות מבצעת- מוציאה לפועל. שופטים חותמים על צווי הוצאה לפועל.

הבחירות כאמצעי להגבלת השלטון : חשיבות הבחירות בשלטון הדמוקרטי

א. מאפשרות חילופי שלטון כל תקופה מסוימת ובכך מגבילה את השלטון הקיים, השואף להיבחר שנית.

ב. נותנות ביטוי להעדפותיו של הציבור.

ג. נותנות ביטוי לשלטון העם.

ד. מבטיחות את ההשתתפות האזרחים בחיי המדינה.

העקרונות הדמוקרטיים המקבלים ביטוי בבחירות:

שלטון העם – העם בוחר את נציגיו לשלטון

פלורליזם- קיומן של מפלגות שונות המבטאות את צרכי העם/ אינטרסים שונים.

הכרעת הרוב – הבחירות מוכרעות לפי בחירתו של הרוב בעם.

עקרון זכויות אדם ואזרח הכולל:

חופש ההתאגדות - כל קבוצת אנשים זכאית להתאחד למפלגה.

חופש הביטוי - לכל מפלגה וקבוצה האפשרות לבטא עצמה.

הזכות לשוויון - לכל אדם זכות/ קול ומשקל שווה.

חמשת מאפייני היסוד של הליך בחירות דמוקרטי: (כ"ח מש"ה)

- (א) **כלליות** – הזכות לבחור ולהיבחר נתונה לכלל אזרחי המדינה מעל גיל הבחירה.
- (ב) **חשאיות** – הבוחר מצביע לבד בתא ההצבעה.
- (ג) **מחזוריות** – הבחירות נערכות בתדירות קבועה כדי לאפשר את החלפת השלטון
- (ד) **שוויוניות** – כל הקולות שווים זה לזה.
- (ה) **התמודדות חופשית** – כל המועמדים מתמודדים בבחירות בחרות מלאה במסגרת החוק.

שיטת הבחירות בישראל: ארצית – רשימתית – יחסית (אר"י):

- ארצית** – כל הארץ אזור בחירות אחד.
- רשימתית** – העם בוחר במפלגה (רשימה).
- יחסית** – כל מפלגה מקבלת ייצוג ביחס לקולות (יותר קולות יותר נציגים).

יתרונות:

- השיטה מאפשרת ייצוג גדול של קבוצות וזרמים שונים.
- מעודדת התמקדות של הנבחרים בבעיות של המדינה ולא של האזור.
- אין בזבוז קולות.

חסרונות:

- מעודדת ריבוי מפלגות, אף מפלגה לא מקבלת רוב מוחלט – יוצר צורך בקואליציה (פשרות אידיאולוגיות) גורם לחוסר יציבות של השלטון.
- אין התייחסות לבעיות אזוריות יש יותר התייחסות לבעיות ארציות.
- עדיפות לקשרים פוליטיים על פני כישורים מקצועיים.

עקרון חמישי – פלורליזם

עקרון הפלורליזם – הגדרה :

עקרון הפלורליזם הוא אחד מעקרונות המשטר הדמוקרטי והוא מכיר בזכות קיומן של דעות והשקפות שונות, של צרכים ורצונות שונים של יחידים וקבוצות שונות בחברה. עקרון הפלורליזם קובע כי מי שחושב באופן שונה ממני איננו בהכרח טועה, ויש לו הזכות לבטא את דעתו ולי החובה להקשיב לה. עקרון הפלורליזם קשור הדוקות בעקרון ההסכמיות ועקרון הסובלנות במדינה דמוקרטית.

עקרון הפלורליזם : הכרה בזכות קיומן של דעות והשקפות שונות והכרה בזכותן של הקבוצות לבטא את השונות ביניהן ולהתארגן במסגרות שונות כדי לממש את זכויותיהם ולפעול להשגת האינטרסים שלהן. ננסה להבין את ההגדרה. להגדרה שלושה חלקים בחלק הראשון מוכרת הזכות לקים את השונות (מיעוטים, קבוצות אינטרסים, דעות פוליטיות ועוד) בחלק השני מוכרת זכותן של הקבוצות לבטא את השונות (להתארגן במפלגות, בארגונים) בחלק השלישי מוכרת זכותן של הקבוצות לפעול כדי לממש את זכויותיהם (למחות, לשבות, להפגין, לקדם אינטרסים של המפלגה לקראת בחירות ועוד)

עקרון הפלורליזם בא לידי ביטוי במספר תחומים שונים :

עקרון הפלורליזם בתחום הכלכלי – עקרון הפלורליזם בא לידי ביטוי בתחום הכלכלי על ידי מתן אפשרות להתארגנויות שונות (כמו אגודות מקצועיות) על בסיס של אינטרסים משותפים.

עקרון הפלורליזם בתחום חברתי – בתחום חברתי עקרון הפלורליזם בא לידי ביטוי בריבוי של ארגונים שונים שלכל אחד מהם מטרות ייחודיות לו בתחום העשייה החברתית כמו עמותות ותנועות שונות.

עקרון הפלורליזם בתחום התרבותי-חינוכי – עקרון הפלורליזם בתחום התרבותי-חינוכי בא לידי ביטוי ריבוי ארגונים שונים שפועלים במישור התרבותי חינוכי וכן במתן

אוטונומיה יחסית לזרמי חינוך שונים שתחת עקרון הפלורליזם יכולים לחנך את ילדיהם על פי תפיסת עולמם.

פלורליזם פוליטי – עקרון הפלורליזם בא לידי ביטוי בתחום הפוליטי דרך ריבוי מפלגות הלוקחות חלק בשלטון בכדי לממש רעיונות שמבטאים קבוצות והשקפות שונות בחברה.

עקרון הפלורליזם – תנאים המאפשרים פלורליזם

עקרון הסובלנות

תנאי לקיומו של עקרון הפלורליזם. קבלת השונה ויחס מכבד לשונים, לדעותיהם, לאורח חייהם למרות אי הנוחות וחוסר ההסכמה תוך הימנעות מתגובות אלימות מילולית או פיזית בעת מחלוקת והימנעות מהפעלת סמכות שלטונית כלפי עמדות ביקורתיות או מרגיזות

עקרון ההסכמיות

קיומה של הסכמה רחבה ברמת מדינה/ חברה/ קבוצה מסגרת היוצרת את גבולותיה של החברה ומגדירה את המכנה המשותף בנושאים עקרוניים. כגון: סוגיות של דת ומדינה, יחסי רוב ומיעוט, צורת המשטר וכלליו עקרון זה מאפשר קבלת החלטות.

מדוע הפלורליזם הוא עקרון מרכזי בדמוקרטיה?

סובלנות

צורת התנהגות המכבדת כל אדם, סובלת את דעותיו גם כאשר הן מעוררות כעס ואי הסכמה. הסובלנות מבוססת על הכרה בכבוד האדם.

הסכמיות

הסכמה בין רוב האזרחים והקבוצות החברתיות במדינה על מכנה משותף (הגדרת המשטר במדינה, הגדרת אופי המדינה) ועל כללי משחק דמוקרטיים כדי שיוכלו לחיות יחד למרות חילוקי הדעות ביניהן.

שאלה ותשובה לדוגמה

לפני מספר שנים פנתה קבוצת הורים חרדים מצביעי מפלגה חרדית למשרד החינוך כדי שיכיר ויתקצב הקמת רשת חינוך בה ילמדו ילדיהם על פי תפיסת עולמם. משרד החינוך הסכים להכיר ברשת הייחודית ולתקצב אותה.

ציין והצג את העיקרון עליו יכלו ההורים לבסס את דרישתם, הסבר את תשובתך

תשובה

ציון: עקרון הפלורליזם

הצגת המושג: הכרה בזכות קיומן של דעות והשקפות שונות והכרה בזכותן של הקבוצות לבטא את השונות ביניהן ולהתארגן במסגרות שונות כדי לממש את זכויותיהם ולפעול להשגת האינטרסים שלהן.

הסבר: במקרה זה קבוצת ההורים החרדים מבקשים ממשרד החינוך להכיר בדעותיהם והשקפת עולמם השונים, ולתקצב מערכת חינוך ייחודית בה ילמדו ילדיהם לפי השקפת עולמם. בכך יתנו ביטוי לדעותיהם והשקפת עולמם.

לפניך היגדים. הקף האם הם מבטאים את עקרון הפלורליזם?
בחר היגד אחד והסבר את תשובתך

העם מתנגד לפינוי שטחים. כן / לא

יש לבחור מנהיג חזק כדי שיקבל החלטות. כן / לא

מחאת החיילים גרמה להקמתה של וועדת חקירה. כן / לא

דור שלם דורש שלום. כן / לא

ארגונים שוחרי השמירה על איכות הסביבה ערכו הפגנה ליד נחל לכיש המזוהם.
כן / לא

במדינה קימות עמותות שונות המסייעות למשפחות במצוקה כלכלית. כן / לא

הסבר את אחד ההיגדים

איך תוכל לדעת מהו העיקרון בכל קטע? בטבלה יש רמזים....

<u>מְדוּבָּר ב...</u>	<u>במידה ובקטע מופיע מילת המפתח..</u>
עיקרון שלטון העם	בחירות, נבחר, מייצגים את מגוון דעות האזרחים.
עיקרון שלטון החוק.	חוק, תקנה, תקנת עזר עירוני, צו. שוויון בפני החוק.
עיקרון הגבלת השלטון.	להעביר ביקורת, לבקר, לפקח, פיקוח.
עיקרון הפלורליזם	מגוון נושאים, דעות שונות, אמונות שונות, ריבוי קבוצות.
עיקרון הכרעת הרוב.	הצבעה , הרוב קובע.

משימה 8

1. חברי הכנסת הם נבחרי הציבור ותפקידם הוא לייצג את האינטרסים של הבוחרים ואת הרצון שלהם. איזה עקרון מתבטא כאן?

א. עקרון שלטון החוק

ב. עקרון הגבלת השלטון

ג. **עקרון שלטון העם**

ד. עקרון הפלורליזם

2. חברי הכנסת מייצגים את הדעות השונות שקיימות בחברה הישראלית איזה עקרון דמוקרטי מבטא הרכב חברי הכנסת?

א. עקרון שלטון החוק

ב. **עקרון הפלורליזם**

ג. עקרון הכרעת הרוב

ד. עקרון הגבלת השלטון.

3. לאחרונה גיבשה ממשלת ישראל תכנית כלכלית חדשה בניסיון להתמודד עם המשבר הכלכלי בארץ. כדי להפוך את התכנית הכלכלית הזו לחוק, היא הובאה לדיון בוועדת הכספים של הכנסת, ושם נמתחה עליה ביקורת קשה על ידי חברי כנסת רבים. בשם איזה עיקרון?

א. עקרון הפלורליזם

ב. עקרון שלטון החוק

ג. עקרון הכרעת הרוב

ד. **עקרון הגבלת השלטון**

4. מדינת ישראל מחייבת את יצרני הסיגריות להצמיד תווית אזהרה למוצרים שהם משווקים. באזהרה עליהם לכלול פירוט של הנזקים העלולים להיגרם למעשן ולמי שנמצא בסביבתו. המדינה מעוניינת לצמצם את העישון, ולהביא לידיעת כל אדם מהו הסיכון הכרוך בעישון כדי שיוכל להחליט על פי שיקול דעתו אם לעשן או לא. יצרני הסיגריות שלא יפעלו על פי הכללים המחייבים ייענשו, ויוטלו עליהם קנסות כבדים. בשם איזה עיקרון?

- א. עקרון שלטון העם
- ב. **עקרון שלטון החוק**
- ג. עקרון הכרעת הרוב
- ד. עקרון הגבלת השלטון

5. באחת מרשתות הרדיו הוחלט להעלות תכנית מוזיקלית חדשה. בדיון שנערך הוחלט שבתכנית יש לשדר בכל פעם סוג מוזיקה שונה, בהתאם לטעמים של ציבורים שונים. מהו העיקרון?

- א. **עקרון הפלורליזם**
- ב. עקרון שלטון החוק
- ג. עקרון הכרעת הרוב
- ד. עקרון הגבלת השלטון

6. במהלך משחק כדורגל שנערך בין בית"ר ירושלים לקבוצת בני סכנין, אוהדי בית"ר פצחו בשירים בגנותו של הנביא מוחמד ובקריאות "מוות לערבים". לאחר המשחק התראיין אחד מאוהדי בני סכנין ואמר: "בישראל חושבים שמשטר דמוקרטי זה לתת לנו הערבים להצביע בבחירות, ולשמור שכולם יצייתו לחוק. אני חושב שישראל תהיה דמוקרטית רק כשכולם כאן יפנימו את התפיסה שגם לערבי, כמו לכל אדם אחר, מגיע שוויון מלא וחופש לבחור כיצד לחיות את חייו. התנהגות האוהדים במגרש רק מראה, שאף אחד לא מפנים פה את ההשקפה לפיה דמוקרטיה אינה רק שלטון הרוב, אלא גם ובעיקר הגנה על כבוד האדם ועל זכויות הפרט והמיעוט".

העיקרון הדמוקרטי שנפגע בדבריהם של אוהדי בית"ר

א. עקרון שלטון העם

ב. עקרון שלטון החוק

ג. עקרון הכרעת הרוב

ד. עקרון הסובלנות

הקף את התשובה הנכונה

1. השלטון בידי העם כאשר:

א. האזרח יכול לבחור נציגים לשלטון.

ב. השלטון מרוכז כולו בידי של ראש הממשלה.

ג. השלטון עובר בירושה.

ד. הצבא שולט ואי אפשר להתנגד לו.

2. השלטון בידי העם כאשר

א. קיימים מוסדות כמו הכנסת שמפקחים על השלטון.

ב. האזרח בוחר את המנהיגים שלו.

ג. האזרח יכול להקים מפלגות.

ד. כל התשובות נכונות.

3. השלטון בעד העם כאשר:

- א. שומרים על כבודו של האדם.
- ב. כל האזרחים מרוויחים את אותו השכר.
- ג. אסור להביע שום דעה נגד השלטון.
- ד. כל התשובות נכונות.

4. הקף בעיגול: נכון / לא נכון

- א. השלטון בעד העם כאשר מאפשרים לאזרח להיות חופשי. **נכון/לא נכון**
- ב. השלטון בעד העם כאשר שומרים על זכויות האדם של האזרחים והתושבים. **נכון/לא נכון**
- ג. השלטון בידי העם, כאשר לאזרחים יש אמצעים להעביר ביקורת על השלטון. **נכון/לא נכון**
- ד. השלטון בידי העם, כאשר ראש הממשלה הוא השליט העליון במדינה. **נכון/לא נכון**
- א. השלטון בידי העם, כאשר האזרחים בוחרים את המפלגה שהם מאמינים במצע שלה. **נכון/לא נכון**

אירועים

א. במסיבת עיתונאים הודיעו ראשי מפלגה חדשה שהם מתנגדים לניסיונות לפגוע בדמוקרטיה בישראל. לדבריהם, החברה הישראלית מורכבת מקבוצות שונות שיש להן השקפות שונות, ולכולן יש מקום בחיים הציבוריים בישראל. במקרים של חילוקי דעות בין קבוצות אלו, אסור בשום פנים ואופן לנהוג בדרכים שאינן דמוקרטיות. בסיום דבריהם קראו ראשי המפלגה לציבור הבוחרים להצביע בעד מפלגתם, והביעו תקווה שאכן יצליחו לסייע בגיבוש דמותה החברתית של מדינת ישראל.

ציין והצג את העיקרון הדמוקרטי שבא לידי ביטוי בדבריהם של ראשי המפלגה החדשה בנוגע לחברה הישראלית. הסבר את תשובתך על פי הקטע.
עיקרון הפלורליזם – יש מקום לכל הקבוצות והדעות.

ב. תלמיד יצא לחופשה בחו"ל עם משפחתו במהלך שנת הלימודים, בלי לקבל אישור ממנהל בית הספר. כאשר חזר לארץ, הודיע לו המנהל כי הוא מושעה מהלימודים בגלל מעשהו. התלמיד התלונן במשרד החינוך בטענה שההשעיה פוגעת בהשכלתו. בבדיקת התלונה התברר שמנהל בית הספר נהג כשורה, משום שתקנות משרד החינוך מתירות להעניש תלמיד בהשעיה מבית הספר.

ציין והצג את העיקרון הדמוקרטי שבשמו פעל מנהל בית הספר. הסבר תשובתך על פי הקטע.

עקרון שלטון החוק – יש תקנה האוסרת על נסיעה ללא אישור

ג. בישראל פועלים כמה וכמה ארגוני עובדים שמטרתם לדאוג לזכויות העובדים. אחד המנהלים בארגון העובדים הגדול בישראל, אמר בריאיון לעיתון שבגלל מספרם הגדול של הארגונים הם אינם פועלים ביעילות. לכן הוא מציע לכל הארגונים להתאחד. בתגובה לדברים אלו אמר יושב הראש של אחד הארגונים הקטנים כי ארגונו מתנגד לאיחוד כזה. לדבריו, כל אחד מהארגונים פועל למען האינטרסים הייחודיים של העובדים החברים בו, ואם יתאחדו ארגונים אלו לארגון אחד הם לא יוכלו לפעול להשגת האינטרסים שלהם.

ציין והצג את העיקרון הדמוקרטי שבא לידי ביטוי בעמדת הארגון הקטן. הסבר את תשובתך על פי הקטע.

עיקרון הפלורליזם – מגוון קבוצות ודעות

ד. ארגוני העובדים בישראל הכריזו על שביתה כללית במשק. השביתה כללה בין השאר סגירה של נמלי הים והאוויר. הסחורות לייצוא "נתקעו" בנמלים, ולחלק מהן נגרם נזק. היצואנים פנו לבית הדין הארצי לעבודה בדרישה שיורה לעובדי הנמלים לחזור מיד לעבודה סדירה. בית הדין נענה לדרישתם והוציא את הצו המבוקש. עובדי הנמלים שחררו את הסחורות לייצוא, אך סירבו לחזור לעבודה סדירה.

ציין והצג מהו העיקרון שנפגע בגלל הסירוב של עובדי הנמלים לחזור לעבודה סדירה. הסבר את תשובתך על סמך האירוע.
שלטון החוק- תקנות וחוקים

ה. בארצות הברית ארגנו שני מנהיגים דתיים- רב יהודי וחכם דת מוסלמי, מפגשים בין הקהילה היהודית והקהילה המוסלמית. הם גם כתבו ספר הכולל דיון בסוגיות ובשאלות דתיות שהתורה והקוראן עוסקים בהן. שני המנהיגים מקווים שפעולות אלה יביאו לקירוב בין הקהילות על אף האמונות השונות של היהודים והמוסלמים, מתוך הבנה שכל אדם זכאי לחיות לפי אמונתו.

ציין והצג את העיקרון הדמוקרטי שהמנהיגים הדתיים מקווים לממש בפעולותיהם. הסבר כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.
עקרון הפלורליזם – מגוון דתות

ו. קבוצות של אזרחים פנו למועצת העיר ערב יום העצמאות וביקשו שבחגיגות יום העצמאות יופיעו זמרים שייצגו טעמים מוזיקליים שונים. מועצת העיר החליטה בהצבעה להיענות לבקשה.

ציין והצג בשם איזה עיקרון דמוקרטי בא לידי ביטוי בהחלטת מועצת העיר. הסבר את תשובתך על פי הקטע.
עיקרון הפלורליזם – שיהיה ייצוג לכולם.

ז. היחידה הארצית לחקירות הונאה עצרה ארבעה חשודים, חלקם נושאי תפקידים בשירות הציבורי בהווה או בעבר, ועיכבה לחקירה כמה נוספים, בחשד לביצוע עבירות שוחד, מרמה והלבנת הון וביניהם את פאינה קירשנבאום, סגנית שר הפנים לשעבר וחברת הכנסת מטעם מפלגת ישראל ביתנו .

היא חשודה שנהגה לכאורה להעביר תקציבי מדינה לעמותות שונות במגזר הציבורי בתמורה לכספים שהועברו גם לחשבון הבנק הפרטי שלה. בסיום החקירה שוחררה לביתה בתנאים מגבילים, ובהם איסור יצירת קשר עם מעורבים בפרשה ואיסור יציאה מהארץ.

ציין בשם איזה עיקרון דמוקרטי היחידה הארצית לחקירות הונאה חקרה את פאינה קירשנבאום, סגנית שר הפנים לשעבר , הסבר את תשובתך.

עיקרון שלטון החוק. כולם שווים בפני החוק.

משחק "מההתחלה ועד הסוף" – מושג ואירוע

המשחק מסכם בצורה מתומצתת את הנלמד. (תודה לאילנית כהן שהכינה את המשחק אילנית כהן - רכזת מקצוע אזרחות בתוכנית היל"ה)

הוראות הכנת המשחק: במשחק ישנם שישה קלפים כאשר בצד אחד של הקלף ישנו שם של עיקרון ובצד השני של הקלף ישנו אירוע המדגים את העיקרון.

מספר השחקנים: שחקן אחד.

מטרת המשחק: לזהות את ההגדרה המתאימה לאירוע ולהגיע למילה: "סוף"

יש לקרוא את האירוע ולהבינו ועל פי ההקשר ומילות המפתח (בקטע מופיעים מילים המסייעות לזהות את המושג שנדרש ממנו) לזהות את העיקרון.

הוראות המשחק:

1. הקלפים מונחים על גבי השולחן כאשר אנו רואים את הקלפים עם המילה "התחל" וכל שאר הקלפים עם שמות עקרונות הדמוקרטיה.
2. על השחקן להרים את קלף "התחל" ולהפוך אותו, על השחקן לקרוא את האירוע הכתוב על הקלף שהפך ולזהות את העיקרון.
3. על השחקן להפוך את הקלף שבידו על מנת לקרוא את האירוע הבא ולזהות גם אותו מבין כל שאר הקלפים המונחים על השולחן.
4. כך יש לחזור על מה שנעשה בשלב ג, עד אשר התלמיד מגיע למילה "סוף".

הערה: במידה והשחקן לא הגיע למילה "סוף" בסיום המשחק אזי הוא טעה באחד השלבים ועליו לחזור ולשחק את המשחק מההתחלה.

התחל

עקרון שלטון
העם

עקרון שלטון
החוק

עקרונ הכרעת
הרוב

עקרון
הפאורציפס

עקרונ הסכמת
השטון

בארצות הברית נשיא המדינה ממנה את השופטים בבית המשפט העליון.
לאחרונה התעורר דיון ציבורי בשאלה אם לשנות את שיטת המינוי.
התומכים בשיטה זו טענו שהנשיא נבחר על ידי ציבור האזרחים, וכאשר הוא
ממנה בעלי תפקידים הוא מבטא את הצמדה של הבוחרים בצניין.
הציקרון הדמוקרטי שעליו מתבססת הטענה של התומכים בשיטה הקיימת
הוא: _____

מדינת ישראל מחייבת את יצרני הסיגריות להצמיד תווית אזהרה למוצרים
שהם משוקים, יצרני סיגריות שלא יפעלו על פי הכללים המחייבים ייצוא,
ויוטלו עליהם קנסות כבדים.
הציקרון הדמוקרטי שיצרני הסיגריות מחויבים לפעול על פיו הוא: _____

בסודן היה סכסוך ממושך בין תושבי צפון המדינה לתושבי דרום המדינה. כדי
לסיים את הסכסוך הוחלט לערוך הצבעה שבה יחליטו תושבי הדרום אם הם
רוצים להיפרד מהצפון, ולהקים מדינה משלהם, התקיימה הצבעה ובה
הצביעו כתשעים אחוז מהמתתפים בעד הפירוד.
הציקרון הדמוקרטי שהתממש בתהליך שהתרחש בסודן הוא: _____

באחת המדינות פרסמה רשות הדואר חוברת הנחיות בנושא הנפקת בולים
חדשים. בחוברת נאמר כי רצוי שהאיורים על גבי הבולים החדשים יהיו
מאוננים ויתבססו על נושאים המייחדים קבוצות שונות באוכלוסייה.
הציקרון הדמוקרטי שבאה לידי ביטוי בהנחיות של רשות הדואר הוא: _____

ציתון מקומי מסוים החליט להיאבק בתופעה של שוטרים הצוברים עברות
תנועה שאינן קשורות למילוי תפקידם. לשם כך, פרסם הציתון במשך כמה
שבועות תמונות של מכוניות משטרה שעברו עברות תנועה, הדבר מותר בכדי
שהאזרחים יוכלו לבקר פעילות זו.
הציקרון הדמוקרטי שביקש הציתון לממש הוא: _____

סוף